

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΝΟΙΚΤΑ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Πολιτική, Πόλεμος, Στρατηγική

Ενότητα 10: Οι Παγκόσμιοι Πόλεμοι

Γιώργος Μαργαρίτης
Τμήμα Πολιτικών Επιστημών

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΝΟΙΚΤΑ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Οι Παγκόσμιοι Πόλεμοι

1914-1918, 1939-1945

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Περιεχόμενα ενότητας

1. Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος.
2. Οι επαναστάσεις.
3. Ηρώα πεσόντων και πολιτική.
4. Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος.
5. Ειδική Βιβλιογραφία.

Σκοποί ενότητας

- Να αναλυθεί ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος.
- Να γίνουν αντιληπτές οι επαναστάσεις ως τέλος και ως συνέχεια του πολέμου.
- Να παρουσιαστούν τα ηρώα πεσόντων ως στοιχείο της πολιτικής εξουσίας.
- Να αναλυθεί ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

- Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος οδήγησε τις πολιτικές και στρατιωτικές «συμβάσεις» που γεννήθηκαν με τη Γαλλική Επανάσταση στις έσχατες συνέπειές τους. Οι τεχνικές πρόοδοι, καθώς και η εξάπλωση της ευρωπαϊκής καπιταλιστικής οικονομίας στα πέρατα του κόσμου επέτρεψαν τη στράτευση τεράστιου ποσοστού του πληθυσμού των ισχυρών δυνάμεων στα πεδία των μαχών του πολέμου. Ίσως 60.000.000 άνδρες έζησαν – για τέσσερα ολόκληρα χρόνια - την εμπειρία των χαρακωμάτων και του «**πολέμου φθοράς**» όπου η στρατηγική συνίστατο στην εξάντληση των υλικών αλλά και των ανθρώπινων πόρων του αντιπάλου. Περίπου 8.000.000 από αυτούς τους πολίτες στρατιώτες σκοτώθηκαν στα τέσσερα χρόνια του πολέμου και σχεδόν άλλοι τόσοι έμειναν ανάπηροι, στο σώμα ή στην ψυχή.

Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

Στρατιώτες στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο
Πηγή: tvxs

- Σε πολλές από τις εμπόλεμες χώρες το ποσοστό των στρατεύσιμων πολεμιστών πλησίασε ή και αντιστοιχήθηκε με το σύνολο του ενεργού ανδρικού πληθυσμού. Στην ουσία επρόκειτο για την ολοκληρωτική κινητοποίηση του πολιτικά ενεργού τμήματος του πληθυσμού, δηλαδή του τμήματος εκείνου στο οποίο είχαν παραχωρηθεί «πολιτικά δικαιώματα», όπως εκείνο του «εκλέγειν και εκλέγεσθαι» (επρόκειτο τότε για μια αποκλειστική υπόθεση των ενήλικων ανδρών).

Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

- Η μορφή δε του πολέμου, στα κυριότερα και πολυπληθέστερα μέτωπα του, πήρε στατική μορφή, μεταβλήθηκε σε **πόλεμο χαρακωμάτων**. Οι αντίπαλοι στρατοί δηλαδή αντιπαρατάχθηκαν μέσα σε ένα σύστημα οχυρώσεων του οποίου το κύριο χαρακτηριστικό ήταν ένα ολοένα και πιο πολύπλοκο δίκτυο χαρακωμάτων που συχνά εκτεινόταν σε βάθος πολλών χιλιομέτρων πίσω από την πρώτη γραμμή.

Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

- Καθώς, εξαιτίας της τεχνικής προόδου η φονικότητα των όπλων είχε αυξηθεί κατακόρυφα, η άμυνα υπερτερούσε αισθητά της επίθεσης, γεγονός που έκανε τον πόλεμο μακρόχρονο και τα στρατιωτικά και πολιτικά επιτελεία αμήχανα ως προς τον τρόπο επίτευξης στρατιωτικού αποτελέσματος – της «νίκης». Η ασάφεια των πολιτικών στόχων – μέσα σε καθεστώς σύνθετων καπιταλιστικών ανταγωνισμών που τα εμπόλεμα κράτη καλούνταν να μετατρέψουν σε πολιτική – στρατιωτική διεκδίκηση, προστέθηκε στην στρατιωτική αμηχανία.

Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

- Το αποτέλεσμα ήταν ένας μακρόχρονος πόλεμος όπου η στρατηγική προοδευτικά υποκαταστάθηκε από ανταγωνιστικές πρακτικές του «μονοπωλιακού καπιταλισμού»: Ο **πόλεμος φθοράς**, η ιδέα δηλαδή μεγιστοποίησης του κόστους (ανθρώπινου και οικονομικού) για τον αντίπαλο διαμέσου της πρόκλησης συγκρούσεων ασύμμετρου κόστους, έγινε κεντρική πρακτική της σύγκρουσης στο δυτικό κυρίως μέτωπο. Οι μάχες γύρω από το **Βερντέν**, το Υπρ, τη Φλάνδρα, υπήρξαν χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτής της λογικής.

Ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

- Στο ενδιάμεσο των εξαιρετικά θανατηφόρων επιθέσεων – που δεν οδηγούσαν σχεδόν ποτέ σε ουσιαστικό αποτέλεσμα – οι στρατιώτες περνούσαν ατελείωτες ώρες αναμονής και φόβου στις τρομερές συνθήκες των χαρακωμάτων. Υπήρχε δηλαδή άφθονος χρόνος για μαζικές πολιτικές διεργασίες οι οποίες μετέβαλαν τους ενθουσιασμούς του 1914 σε κύμα αμφισβήτησης και εξέγερσης στα 1917.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Οι επαναστάσεις ως τέλος και ως συνέχεια του πολέμου

Οι επαναστάσεις ως τέλος και ως συνέχεια του πολέμου

- Η τελευταία φάση του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου σφραγίστηκε από μια σειρά επαναστάσεων – κοινωνικών ή εθνικών, πολιτικών σε τελευταία ανάλυση – από τις οποίες η μεγαλύτερη, η Ρωσική ή Οκτωβριανή Επανάσταση, οδήγησε στην ίδρυση της Ένωσης Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών στη θέση της αρχαϊκής Τσαρικής Αυτοκρατορίας. Οδήγησε δηλαδή στην απόπειρα πλήρους ανατροπής του καπιταλιστικού συστήματος και του συνακόλουθου τρόπου παραγωγής. Εκτός από τις ανατροπές και τις απόπειρες ανατροπής (Ουγγαρία, Γερμανία, κλπ.) πολιτικών καθεστώτων ή κοινωνικής τάξης, σε μικρότερη ένταση οι **παλαιοί πολεμιστές**, έγιναν στοιχείο της πολιτικής ζωής σε πολλές άλλες χώρες της Ευρώπης. Με το επιχείρημα της **πολεμικής εμπειρίας** και την εκπορευόμενη από αυτό ιδέα της **ανταπόδοσης**, εισήλθαν μαζικά στην πολιτική διεκδίκηση και στελέχωσαν πολιτικά είτε τον **συνδικαλισμό**, είτε τα πολιτικά κινήματα της αριστεράς ή της δεξιάς.

Οι επαναστάσεις ως τέλος και ως συνέχεια του πολέμου

- Οι συνθήκες και τα χαρακτηριστικά του πολέμου αποτυπώθηκαν στα μαζικά κινήματα και στην πολιτική οργάνωση. Η ιεραρχία και η πειθαρχία έγιναν στοιχεία της πολιτικής παρέμβασης με παρονομαστή τη συλλογικότητα που με τραγικό τρόπο κερδήθηκε στα χαρακώματα.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ηρώα πεσόντων και πολιτική

Ηρώα πεσόντων και πολιτική

- Η γενική αμφισβήτηση του κράτους και της αστικής πολιτικής εξουσίας ώθησε την τελευταία στην εφεύρεση νέων συμβόλων και τελετουργιών. Η λατρεία των «εν πολέμω πεσόντων» έγινε στοιχείο της πολιτικής εξουσίας με νομιμοποιητική ως προς την πρώτη λειτουργία και αποστολή. Η είσοδος της «πολιτικής θρησκείας» (civic religion) ανέτρεψε τις παλαιές, από τον καιρό της Γαλλικής Επανάστασης, συμβάσεις και εισήγαγε έντονα στοιχεία μεταφυσικής στην αστική εξουσία.

Ηρώα πεσόντων και πολιτική

- Ο φασισμός ήταν το πρώτο νέο πολιτικό στοιχείο ετούτης της μεταβολής. Πρότυπο και πηγή του τα επίλεκτα σώματα του Μεγάλου Πολέμου, όπως τα Sturmtruppe, του γερμανικού στρατού. Το πολιτικό δικαίωμα σύμφωνα με τους νεόκοπους ηγέτες και θεωρητικούς του φασισμού και του ναζισμού το έχουν όσοι συνεχίζουν να είναι στρατιώτες και στον καιρό της ειρήνης. Αυτοί, στο όνομα ζωντανών και «πεσόντων» οφείλουν να κυβερνήσουν τους πολλούς και αδύναμους – τους μη στρατιώτες. Ο αστισμός απέκτησε έτσι ένα νέου τύπου πολιτικό εργαλείο που θα χρησιμοποιούσε σε πολύ σύντομο διάστημα.

Οι στρατιώτες - αγωνιστές

- Οι προλεταριακές επαναστάσεις έφεραν στο στρατιωτικό προσκήνιο τις πολιτοφυλακές. Ο **Κόκκινος Στρατός** της Ρωσικής Επανάστασης οικοδομήθηκε πάνω στις ένοπλες ομάδες περιφρούρησης της εξουσίας των **Σοβιέτ** (επιτροπών). Για τη μετατροπή ετούτων των πολιτοφυλακών σε τακτικό στρατό ικανό να διεκδικήσει και να πετύχει πολιτικό αποτέλεσμα, χρειάστηκε η συνθετική ικανότητα του μηχανισμού του κομμουνιστικού κόμματος. Το τελευταίο – κόμμα νέου τύπου – αποτελούσε στην ουσία μια μικρογραφία κρατικού μηχανισμού, ικανού να αναλάβει μέρος των λειτουργιών του τελευταίου: η οργάνωση στρατιωτικής δύναμης ήταν μέσα σε αυτές.

Οι στρατιώτες - αγωνιστές

- Με το παράδειγμα του Κόκκινου Στρατού συγκροτήθηκαν (πολιτικά) στρατιωτικά σώματα του μεσοπολέμου – π.χ. ο στρατός της Ισπανικής Δημοκρατίας στον εκεί εμφύλιο πόλεμο. Αργότερα, στη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, πολλά από τα στρατιωτικά σώματα της αντιφασιστικής Αντίστασης συγκροτήθηκαν επίσης με πρότυπο τον Κόκκινο Στρατό. Το ίδιο ίσχυσε για τα ένοπλα αντι-αποικιακά κινήματα, είτε αυτά αποτέλεσαν συνέχεια της Αντίστασης, είτε δημιουργήθηκαν μετά από αυτή.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

- Σε αντίθεση με τον Πρώτο Παγκόσμιο, όπου η πλειονότητα των θανάτων που προκλήθηκαν από άμεσα πολεμικές αιτίες ήταν στρατιωτικοί, στον Δεύτερο το ποσοστό των πολιτών – των κατ' ευφημισμό «αμάχων» - που σκοτώθηκαν από αιτίες συνδεδεμένες με τον πόλεμο, υπερέβη κατά πολύ το αντίστοιχο των στρατιωτικών. Από τα 60 ως 80 εκατομμύρια των νεκρών του πολέμου οι στρατιωτικοί ήταν κάτι ανάμεσα στα 20 με 25 εκατομμύρια. Οι αιτίες θανάτου των «μη-μάχιμων» ήταν πολλαπλές: θύματα των ναζιστικών μηχανισμών μαζικής θανάτωσης (μεθοδική εξόντωση εβραϊκών πληθυσμών της Ευρώπης, των Ρομά, των σοβιετικών πολιτών κλπ.), θύματα στις γραμμές της Αντίστασης, θύματα των βομβαρδισμών ή, ακόμα, θύματα της πείνας (Ινδία, Ελλάδα κλπ.).

Ζημιές από την Luftwaffe στον βομβαρδισμό του Μάντσεστερ, Αγγλία κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου
Πηγή: <https://europebetweeneastandwest.wordpress.com/tag/hungarian-2nd-army/>

Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος

- Η Αντίσταση και μάλιστα στην ένοπλη μορφή της υπήρξε το όχημα μέσα από το οποίο καταργήθηκε η ιδέα του σταθερού και αυστηρά προσδιορισμένου «μετώπου» ή «πεδίου μάχης», ενός συγκεκριμένου χώρου δηλαδή στον οποίο διεξάγονταν οι στρατιωτικές επιχειρήσεις. Ο πόλεμος πλέον έπαψε να είναι μια αποκλειστική υπόθεση των στρατιωτικών και ο κοινωνικός – πολιτικός χώρος μπορούσε να δημιουργήσει αληθινούς στρατούς – «υπόγειους» ή σε «ελεύθερες ζώνες» και να τους χρησιμοποιήσει ως μέρος του πολιτικού του οπλοστασίου. Το «ένοπλο» έγινε μέρος αναπόσπαστο του «πολιτικού».

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ειδική βιβλιογραφία

Ειδική βιβλιογραφία

- Fuller J.F.C., *The Conduct of War, 1789-1961*, (1961) Rutgers U.P.
- Gollin Alfred, *The Impact of Air Power. On the British People and their Government, 1909-1914*, Stanford, Cal., Stanford University Press, 1989
- Reese Roger R., *The Soviet Military Experience. A History of the Soviet Army, 1917-1991*, London, New York, Routledge, 2000
- Paret Peter, Craig Gordon, Gilbert Felix (editors), *Makers of Modern Strategy from Machiavelli to the Nuclear Age*, Princeton, Princeton University Press, 1986

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Γιώργος Μαργαρίτης.
«Τίτλος Μαθήματος. Πολιτική, Πόλεμος, Στρατηγική. Οι Παγκόσμιοι Πόλεμοι». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: http://opencourses.auth.gr/eclass_courses.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΝΟΙΚΤΑ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Μαρία Φράγκου
Θεσσαλονίκη, Εαρινό Εξάμηνο 2014-2015

